

סוחר העצים והקבלן

הקלאים
בעלי פרדסי
הרדים
היו בין
מייסדי
"שמשון"

נחם מנדל לולב נולד ברוסיה בשנת 1877. בשנת 1932 עלה לארץ. כאן היה חבר מועצת בנק "אשראי", פרדסן וסוחר עצים. ממייסדי בנק "אוצר עברי למסחר". לולב היה מהמשקיעים בחברת הביטוח ועמו גם הקבלן דוד אילגובסקי.

דוד אילגובסקי נולד בשנת 1885. היה ציוני פעיל מילדותו. מ-1925 ואילך ביקר תשע פעמים בארץ וב-1933 עלה לא"י עם אשתו ואמו והשתקע בתל-אביב. המשיך בפעילות כלכלית כפרדסן, היה בעל בית-חרושת וקבלן בניין (בנה את שכונת "קריית מאיר" ובניינים רבים אחרים בתל-אביב) ועסק בפעילות ציבורית במוסדות שונים. היה ממייסדי עיתון "הבוקר" וחבר הוועד המנהל שלו, פרסם הרבה מאמרים בראשית מלחמת-העולם השנייה בשאלות מדיניות וכלכליות. ב-1937 חבר למפלגה הרוויזיוניסטית והשתתף בפעילות בכל מוסדותיה. היה ראש קרן "תל-חי" בארץ, חבר הנהלת בנק "אוצר עממי", חבר מורשון הצה"ר, סגן יו"ר סניף תל-אביב ומראשי התומכים בבית"ר לכל ענפיה, יועץ ותומך עיקרי במרכז העבודה של הסתדרות העובדים הלאומית.

הקונסול שרצה להיות ראש עיר

שקיע נוסף בחברת הביטוח היה משה שלוש. נולד ביפו בשנת 1892, למד בבית-הספר של חברת "כל ישראל חברים", בקולג' הצרפתי של "האחים" ביפו ובבית-ספר גבוה למסחר בצרפת. בשנת 1911 חזר ארצה וניהל את עסקי חברת "האחים שלוש" (שאביו היה אחד מבעליה) לחומרי בניין. היה מפעילי תנועת המכבי. ב-1928 נבחר לראשונה למועצת עיריית תל-אביב וב-1936 נבחר שנית ברשימתו של מאיר דיזנגוף.

משה שלוש היה צאצא למשפחת מייסדי הקהילה ביפו ובנו של יוסף אליהו שלוש, מעסקי העיר ומראשוני אחוזת-בית. הוא היה פעיל בענייני ציבור רבים ומקובל על העדות הספרדיות. לאחר מותו של דיזנגוף הציעו לו מפלגות הפועלים את תמיכתן, אם יציג עצמו כמועמד לראש העיר. שלוש נטש את רשימתו וזכה לרוב במועצה. לפי חוקי המנדט הבריטי רשאי היה הנציב העליון לאשר את ראש העירייה. הוא דחה את שלוש ובחר בישראל רוקח. אפשר שהאנגלים לא רצו, כי בראש העיר הגדולה בארץ יעמוד נציג שנתמך על-ידי מפלגות הפועלים. אולי חשבו שיהיה זה פתח ל"שלטון פועלי". כך נתמנה ישראל רוקח, בן הארבעים, כראש העירייה.

בשנת 1936 הצטרף כמשקיע בחברה פיבל גרינגרד. האיש, יליד ליטא, ציר בקונגרס הציוני השישי, השקיע מהונו בנטיעת פרדסים באזור חדרה עוד בשנת 1925. בחברת הביטוח עבדה מרים שליפסטיין, שעלתה מוורשה שנים אחדות קודם לכן ובשנת 1932 היתה מנהלת במחלקת ביטוח החיים. מרים ידעה עברית על בריה, אותה למדה בעיר הולדתה בפולין. זמן קצר לאחר עלייתו לארץ, התקבל לעבודה בחברה אקטואר צעיר. שמו היה ד"ר יהודה גרינגרד, בנו של המשקיע פיבל גרינגרד. אחד הדברים הראשונים שעשה - חיזר אחר הנערה היפיפיה שעלתה מוורשה. החיזור הצליח. ד"ר יהודה גרינגרד עבד בחברה חודשים אחדים בלבד, ולאחר מכן עבר לחברת ביטוח אחרת. כעבור שנים רבות היה ד"ר גרינגרד מנכ"ל חברת הביטוח "מגדלי". כשלוש-עשרה שנה לאחר סיימו את

עבודתו ב"מגדלי" רכשה זו את "שמשון", ששמה המקורי היה "הללויד הארצישראלי לביטוח". היום בגיל שמונים וחמש, בביתם המרווח בתל-אביב, נזכרים מרים ויהודה גרינגרד בהנאה רבה בקריירה הביטוחית של שניהם.

יצרן המשי

חד המשקיעים המכובדים בחברתו של רבינוביץ היה יצחק זקס, מגדולי היצרנים והנדיבים מייסד מפעלי התעשייה הראשון ברמת-גן, הוא בית-החרושת לייצור משי.

נולד בשנת 1868 בליטא. ראשית חינוכו ב"חדר" ובישיבה-המכונה בקלם, שהתנהלה לפי שיטת בעלי ה"מוסר" (תנועה רוחנית יהודית, שהתפתחה בליטא והיתה תשובה ליטאית מקורית לחסידים ולמתנגדים ביהדות). היא אימצה לעצמה עקרונות מכאן ומכאן) והשפעתה היתה נודעת על תפיסת עולמו ועל חייו. בבחרתו השתלם בישיבת סלאבוקה. ב-1912 היגר עם משפחתו לניו יורק.

בניו יורק התחיל במסחר זעיר באריגי משי, שקנה במזומנים ובאשראי לזמן קצר מבית-החרושת בעיר פטרסון במדינת ניו ג'רסי. בית-המסחר התפתח לפירמה גדולה ומכובדת. עם גידול הכנסותיו, גדלו הסכומים שהוציא לתמיכה בקרוביו, לעזרה למוסדות דת וחסד באמריקה ולמוסדות הלאומיים והדתיים בישראל. באביב תרצ"א (1931) בא עם אשתו לבקר בארץ-ישראל, לראות במה יוכל להשתתף בבניינה. הוא חזר לאמריקה בהחלטה ברורה לחסל את עסקיו שם, לעלות ארצה עם כל משפחתו ולעסוק גם כאן בתעשיית המשי. בשנה שלאחריה בא עם בנו, קנה מגרש גדול ברמת-גן ובנה עליו את בית-החרושת למשי. במקביל, קנה ארבע מאות חמישים דונם פרדסים בפתח-תקווה ובנס-ציונה.

בקיץ 1933, כשנגמרה בנייתו של בית-החרושת, העביר לארץ-ישראל חלק ממשפחתו העניפה וחלק מן המכונות והציוד של בית-החרושת באמריקה. הוא התקשר עם בעל מצבעה לאריגים ויסד את בית-החרושת "ארגמן" לצביעת משי. באין פועלים מומחים בארץ, הביא מומחים יהודים מאירופה. אחר-כך הם לימדו את הפועלים המקומיים את המלאכה.

עם קבוצת המשקיעים שחברו ליחיאל רבינוביץ בהקמת חברת הביטוח, נמנה אדם מעניין ומיוחד, שהיה סופר ועיתונאי וכיהן כמזכיר החברה.

יצחק זקס
מייסד
"שטשון" היה
הבעלים של
משי זקס,
מפעלי
התעשייה
הראשונים
בא"י

הסופר שהיה למזכיר החברה

הסופר
יעקב הורוביץ,
מטקיטי
"שמסון"
ומזכיר החברה

זכיר חברת הביטוח היה לא אחר אלא הסופר והעיתונאי הנודע ד"ר יעקב הורוביץ. הוא נולד בשנת 1901 בגליציה המזרחית, סיים לימודיו בגימנסיה, למד כימיה ופילוסופיה בפקולטה לפילוסופיה באוניברסיטה בווינה והוכתר בה בתואר דוקטור.

עוד בילדותו הושפע מן האווירה הציונית בבית הוריו. בווינה הצטרף לתנועת "השומר הצעיר" והיה אחד מפעילי הקן הווינאי. היה חבר בחבורת "ירובעל", שאליה צורפו כל המדריכים מתנועות-הנוער היהודיות. היה מקורב לסופרים ולאמנים המודרניסטים בווינה של אותם הימים.

הוא עלה ארצה באונייה אחת יחד עם מאיר יערי, מנהיגה של מפ"ם, בשנת 1919. עבד בפרדס, הצטרף למתנדבים לעזרת תל-חי, היה שומר בתל-עדשים ועבד בכבישים ובעבודות בניין בתל-אביב.

בשנת 1924, לאחר לימודים בווינה, חזר לארץ ופרסם סיפורים. באותה תקופה קשר קשרי ידידות עם אורי צבי גרינברג. הוא הצטרף כחבר לקואופרטיב של התיאטרון העברי ועבד בהנהלתו. כעבור שנה עבר לתיאטרון האמנותי והיה מזכיר התיאטרון.

פרסם אז תכניות להצגות, שהיו בעצם מעין במה לענייני תיאטרון ושימש מתרגם ראשי של התיאטרון. בשנת 1927 הצטרף אל חבורת "כתובים" ופרסם סיפורים, מאמרים וביקורות על הצגות תיאטרון.

ד"ר יעקב הורוביץ, "בוהמייך" תל-אביבי ידוע, שכתב עשרה ספרים בחייו, כיהן כמזכיר חברת הביטוח בשנים 1934 - 1943. אז נקרא לערוך את המדור הספרותי של "הארץ". בעצתו של יחיאל רבינוביץ קיבל את ההצעה ופרש מהחברה. בין השאר תרגם לעברית את התנאים הכלליים של הפוליסות.

עם מותו של יחיאל רבינוביץ בשנת 1952 פרשו מן החברה חלק ממייסדיה. כסף רב לא הרוויחו משותפותם בעסקי הביטוח של "חברת הללוי הארצישראלי לביטוח", למרות שהחברה זכתה לעדנה, דווקא לאחר נפילתו העסקית של בנק "אשראי". אז גם שונה שמה ל"חברה בריטית ועבר-ימית לביטוח". היתה זו החלטתו של בנו ישראל להדק את הקשרים העסקיים של החברה עם גורמי ביטוח אנגליים. שינוי שמה של החברה אמור היה לתרום לכך.

האיש שרכש חבילת מניות מכובדת בחברה בשנת 1956 היה חיים קריגר. כניסתו של קריגר מסמלת את סיום עשרים ושלוש השנים הראשונות, בהן פעלה החברה בניהולה הבלעדי של משפחת רבינוביץ-ברב.

קריגר-ברקאי-הלר

י"ם קריגר הוא חלוץ הדור השני של המשקיעים בחברה. בשנת 1956 הוא רוכש חלק ממניות החברה, המוחזקות על-ידי ישראל ברב, אבל בעצם אלה הן המניות של השותפים הפרטיים, שהחלו לפרוש עם מותו של אביו יחיאל, ארבע שנים קודם לכן.

חיים קריגר נולד בשנת 1902 בליטא, עלה לארץ בשנת 1925, היה איש עסקים ידוע בתל-אביב, בעל פרדס ומגרשים וגלגל כספים רבים. קריגר הקים בשנת 1938 את המועדון המסחרי והתעשייתי בתל-אביב והיה חבר הוועד שלו. הוא היה חבר הוועד המרכזי של מועדון המכונות ואיגוד הסיירות בישראל וחבר הוועד של הפרדסים. במלחמת-השחרור שירת בגדוד התחבורה.

בשנות השלושים ייסד קריגר את משרד הנסיעות "פלתורס" וניהל אותו. לימים מכר את מניותיו במשרד ובשנת 1945 הקים את חברת "פלטורנספורט" ליבוא ויצוא, הפועלת גם היום. היועץ המשפטי שלו היה עו"ד בן-ציון ברקאי. בשנת 1953 הקים חיים קריגר משרד נסיעות חדש, "קוסמוטורס", הפועל אף הוא עד היום הזה. משרדיהן של שתי החברות - "קוסמוטורס" ו"פלטורנספורט", נמצאים עד היום בבניין אחד בשדרות רוטשילד פינת אלנבי בתל-אביב.

בשנת 1958 שמע עו"ד בן-ציון ברקאי (בניה), שחיים קריגר מנהל משא-ומתן עם ישראל ברב לרכישת כל מניות חברת הביטוח. כעורך-דין מפורסם בתחום הביטוח באותן השנים, שהיה גם בעל רשיון של סוכן ביטוח בעברו הרחוק, התעניין בניה ברקאי בנושא והחליט אף הוא להשקיע ברכישת מניות חברת הביטוח.

גם לחיים קריגר וגם לבניה ברקאי היה עניין רב לשלב את בני משפחותיהם בחברת הביטוח. לקריגר היו שני חתנים: הרי קלמן - איש נסיעות ותיירות, העובד כיום במשרד הנסיעות "אינטרנציונל". בימים ההם היה נשוי לבתו של קריגר אביבית לאור, המנהלת עד היום את משרד "קוסמוטורס" עם בתה ובנה, נכדיו של קריגר.

החתן השני של קריגר היה ויקטור מר - יהודי אנגלי, כימאי במקצועו, שעלה לארץ-ישראל ונישא לבתו של קריגר אילנה. זו נפטרה לפני כמה שנים. ויקטור מר נשלח על-ידי קריגר ושותפיו ללונדון, למד ביטוח, חזר וניהל מכאן את חברת הביטוח של חותנו. ויקטור מר חי בישראל עד מלחמת המפרץ ומאז הוא מתגורר בלונדון. כיום הוא בסוף העשור של השביעי לחייו.

שורה אחורית מימין לשמאל:
הרי קלמן, חיים קריגר, וולף הלר,
פנחס תאוני
שורה קדמית במרכז:
עו"ד בניה ברקאי

חיים קריגר
ורעייתו

בניה ברקאי רשם את מניותיו בחברת הביטוח על-שם אשתו עליזה ושני חתניו: אליעזר גולן, איש אקדמיה, בעלה של בתו רבקה, ויצחק שריג, בעלה של בתו דקלה, עורכת-דין במקצועה (שנפטרה לפני שנים). שריג עצמו עובד עד היום כמנהל ובעל מניות בחברת "פלטרוספורטי", שהקים קריגר.

שותף נוסף בחברה היה הירש וסרמן - משקיע פעיל בשוק ההון של שנות החמישים ודמות ידועה בעולם הפיננסים בתל-אביב באותם ימים. על הירש וסרמן נהגו לומר שהיה מקפיד לעשות עסקים הרחק מאור הזרקורים. לכל השותפים הללו לא היה די הון כדי לרכוש חברת ביטוח ולהפעילה. מי שמימן את הרכישה היו שני אחים, שגרו בשנים ההן בדרום-אפריקה. הם היו בעלי עסקים גם בלונדון - שמעון ואחיו וולף הלר.

הם היו מעוניינים להגדיל את הערך המוסף של פעילותם המסחרית והפיננסית, בעיקר על-ידי ביטוחים ימיים, באמצעות חברה פרטית שבבעלותם. הקשר ביניהם לחיים קריגר נוצר באמצעות הנשים: מקור שלושתן היתה העיר פוניביץ'.

עסקים גדולים לא היו בחברת הביטוח בבעלותם של קריגר, הלר וברקאי. העדר מנהיגות סוחפת בחברה הקטנה, אי הבנת התהליכים האמיתיים הקשורים בביטוח ועיסוקם של כל הבעלים-השותפים בעניינים אחרים הפכו את החברה ל"חלטורה" אחת מיני רבות של מרביתם. החברה לא התפתחה, עסקיה היו מוצמצמים, השותפים לא נהנו מדיווידנדים. הם חיפשו דרך לצאת מההרפתקה. שתי בנותיו של בניה ברקאי לא נטו להיכנס לעסקי ביטוח וכן גם בנותיו של חיים קריגר. ויקטור מר רצה לסיים את פעילותו בחברה ולעבור לתחומי עיסוק חדשים, אמנם בביטוח - אבל לא כאן.

גם כיום, כארבעים וחמש שנים אחרי שרכשו את חברת הביטוח מידי ישראל ברב, אין יודעים להסביר חתנו של ברקאי, יצחק שריג ובתו של קריגר, אביבית לאור, מדוע נכנסו אבותיהם להרפתקה הביטוחית ולמה המשיכו אותה שלוש שנים. יצחק שריג: "לכל אחד מהם היה קצת כסף מזומן וכל אחד פיזר את השקעותיו ואת חסכוניותיו. ראו חברת ביטוח וקנו. לא היתה להם תכנית אסטרטגית איך וכיצד לפתח, או להגדילה. הציעו להם משהו והם חשבו שזה כדאי. כאשר ראו שהעסק מסובך, דורש מומחיות, רציני ומעמיק ואיש מהם אינו תורם תרומה אמיתית להתפתחותו, החליטו לפרוש. יש לזכור שאיש מהם לא היה בעל מקצוע בביטוח".

ד"ר יהודה גרינגרד, שהיה המנכ"ל הראשי של חברת הביטוח "מגדל" בשנים 1971 - 1977, מציין כי קבוצת קריגר היא ההוכחה המוחצת לכך, שקבוצת בעלי הון, אשר אינה קשורה לביטוח ואין לה סבלנות לפתח את עסקי הביטוח, ומנהליה אף לא הוכשרו לעסוק בביטוח, אינה מצליחה בדרך-כלל לקדם חברת ביטוח שהיא רוכשת. קריגר וברקאי הודיעו לשמעון הלר בלונדון כי הם מחפשים דרך לצאת מהעסק. הלר אף הוא היה עסוק בעסקים אחרים. עיתותיו לא היו נתונות לפיתוח עסקי החברה, מה גם שלא ראה עצמו איש ביטוח. הוא הודיע לידידיו בבורסת הביטוח הלונדונית כי הוא מחפש קונה.

עוד לפני שהצליח חיים קריגר לממש את מניותיו בחברה, כבר דבק בו חיידק הביטוח; בטרם יבש הדיו על ההסכם למכירת חברת הביטוח לקבוצת המשקיעים השלישית, חבר חיים קריגר בעזרת הלר לידידו פנחס תאזיני והקים יחד עמו את חברת הביטוח "ירדניה". תאזיני, או בשמו הקודם זיגמונד זאושיניצה, עלה לארץ בשנת 1925, ייסד את משרד הנסיעות "אינטרנציונל", שהיום עובד בו הרי קלמן, חתנו לשעבר של קריגר. תאזיני וחיים קריגר הקימו בשנת 1938 את ארגון בעלי חברות הנסיעות בארץ-ישראל, שהיה לאחר מכן להתאחדות סוכני הנסיעות והתיירות. תאזיני היה הנשיא הראשון שלה.

תאזיני, שנפטר בסוף שנת 1994, במהלך כתיבת שורות אלו, חי עד יום מותו בתל-אביב. את עסקי הביטוח שלו העביר לפני שנים לבתו דידי תאזיני. בשיחה עמו ערב מותו העלה על נס את זכרו של קריגר, שותפו לשעבר. לדבריו, היה קריגר איש חכם ופיקח, שידע להיכנס לעסקים בזמן ולצאת משם, כאשר חש כי תרומתו לפיתוחם שולית ביותר.

ממגרש הטנים לעסקי הביטוח

ה

איש שרכש את חברת הביטוח בשנת 1961 ועשה מאמץ לפתח את עסקיה, במטרה לעצבה כחברת ביטוח מודרנית ודינמית, היה ד"ר לאופולד לודביג גוטסמן, שהיה ידוע בקרב חוגים רחבים בכינוי החיבה שלו לאיוש. דמות מעניינת, מרתקת, מושכת תשומת-לב, איש שיחה, נעים הליכות, מומחה מאין כמוהו בהלכות יחסי ציבור, אמן ביחסי אנוש, לבוש בקפידה, בעל גינוני אצילות אירופיים, היה לאיוש גוטסמן, האיש שהצליח לרכז סביבו בראשית שנות השישים קבוצה מרשימה של משקיעים ישראלים. אלה רכשו את מניות החברה מידי הקבוצה הדרום-אפריקאית ששלטה בה - קבוצת הלר, ברקאי וקריגר. לאיוש גוטסמן נולד בראשית שנת 1903 בצ'כוסלובקיה בעיר קשאו, שהתברכה בקהילה יהודית גדולה וידועה. העיר שכנה על גבול הונגריה. גוטסמן הצעיר למד בילדותו הונגרית, דיבר עם הוריו גרמנית ובבית-הספר למד סלובקית והונגרית כאחת.

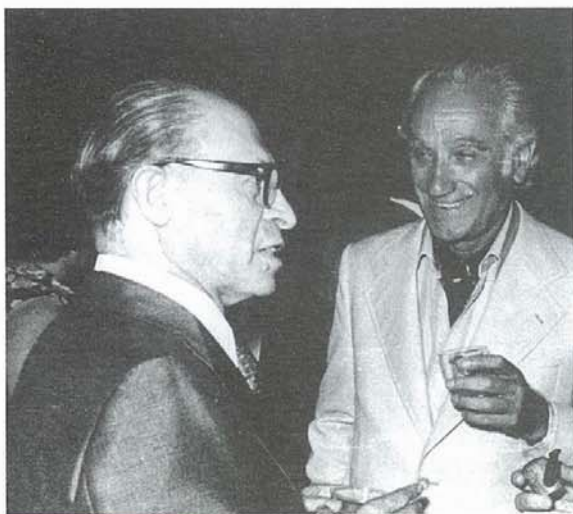

ד"ר לאופולד לודוויג גוטסמן,
האיש שנתן לחברה את שמה הנוכחי
"שמסון"

לימים דיבר היטב אנגלית ועד יומו האחרון בשנת 1981 דיבר עברית בשגיאות, אך במבטא הונגרי עמוק וצלול. לאיוש גוטסמן נולד למשפחה ז'בוטינסקאית. האב עסק במסחר עצים. האם זלמה ניגנה בפסנתר והיתה אספנית דברי אמנות. חלק מציוויה מצויים עד היום הזה בביתו של גוטסמן המנוח בהרצליה פיתוח. בית אמיד מאוד היה בית גוטסמן, בו גדל לאיוש לצד שלושה אחים. בגיל שבע-עשרה נסע לווינה ללמוד משפטים. האווירה האנטישמית הקשה באירופה באותם ימים אילצה אותו לעשות מאמץ גדול, כדי להתקבל לאוניברסיטאות באוסטריה. הוא החל את לימודיו, אך בעת ובעונה אחת הצטרף כחבר פעיל לקבוצת סטודנטים יהודים להגנה עצמית מפני התקפות אנטישמיות. כבר בשנת 1922 היה גוטסמן חבר בקבוצה יהודית להגנה עצמית בווינה בשם "קדימה". לימים הנציח לאיוש את שמה של הקבוצה; כאשר עלה ארצה הקים סוכנות ביטוח בשם "קדימה". גוטסמן סיים את לימודיו ב-1925 כד"ר למשפטים ולפילוסופיה. מכאן ואילך סבבה כל פעילותו סביב שלושה נושאים: טנים, ביטוח וענייני מדינה.

לאיוש גוטסמן היה ידוע מגיל צעיר מאוד (מגיל שתים-עשרה) כשחקן טנים מצטיין. אין פלא, איפוא, כי בבואו לווינה ייצג את ציכיה באליפויות טנים שונות, שנערכו בבירת אוסטריה. מעמדו כשחקן טנים מצוין הביא לו מוניטין ולימים היה לאיוש אלוף הטנים של ציכיה והתמודד במשחקי גביע דייוויס. שמו כטניסאי צמרת הציל את חייו בזמן הנאצים. חבריו הציבים למגרש הטנים הערימו על הפולשים הגרמנים והדליפו לגוטסמן שהוא "על הכוונת" של הנאצים. זה עשה מאמצים אדירים להסתלק ונעלם אל מתחת לפני האדמה. הוא נסע פעמים רבות למונקו לשחק עם ג'יג המסתורי, שלא היה אלא גוסטבא אדולף מלך שבדיה. גוטסמן היה היהודי הראשון שהגיע לדרגת אמן בטנים. בשנת 1932 השתתף בארץ-ישראל במכביה הראשונה. ארבע שנים לאחר מכן, בשנת 1936, נפגש בפעם הראשונה בחייו עם ד"ר ראובן הכט (לימים הבעלים של ממגרות "דגון") במשחקי גביע דייוויס בברלין.

פגישתו הראשונה של לאיוש עם זאב ז'בוטינסקי נערכה בבית הוריו. המנהיג הציוני הגדול עשה רושם בל יימחה על הסטודנט למשפטים, אבל יותר מכל השפיע ז'בוטינסקי על לאיוש להיכנס לעסקי הביטוח: ז'בוטינסקי היה עבר בתחום זה. גוטסמן נסע לבודפשט ועבד בחברת הביטוח האיטלקית המפורסמת "ריאניונה אדריאטיקה די-סקורטה". במקביל לעבודתו המשיך לעשות נפלאות בתחום הטנים. לא ברור היום מי יזם את המהלך, אך לא עברו ימים רבים וגוטסמן מצא עצמו בשליחות ז'בוטינסקי עובר מיישוב ליישוב בארצות אירופה. הוא התריע בפני היהודים בכל מקום על השואה המתקרבת ועודד אותם לעלות לארץ-ישראל, בגלל עליית כוחם של הנאצים באירופה. אלף מאתיים נאומים נשא בתקופה ההיא. גוטסמן הזדהה לחלוטין עם משימתו הציבורית-ציונית-יהודית. באחד הימים קיבל הודעה מז'אבו (כינוי החיבה של ז'בוטינסקי בקרב מכריו ומעריציו הרבים) המנהיג בוז הלשון: "אני שולח לך לעזרה איש צעיר ומוכשר מאוד, שיש לך בפעילות ההסברה שאתה עוסק בה בערים ובכפרים - מנחם בגין". שני האישים, בגין וגוטסמן, הסתובבו בשליחות הציונית הז'בוטינסקאית בהונגריה, בציכיה ובאוסטריה והתריעו בפני היהודים על העלול לקרות.

שני יידיים ותיקים
מנחם בגין ראש ממשלת ישראל
וד"ר גוטסמן

החוויות המשותפות שאיררו את השניים יידיים. בהלוויית גוטסמן ב-1981 השתתף מנחם בגין, אז ראש ממשלת ישראל, שאף ספד למנוח. הקשר עם מורו ורבו זיבוטינסקי הלך והתהדק. גוטסמן, שישב בבדפשט ועסק בענייני ביטוח, הצטרף למטה המחתרת המקומית, שהיתה מורכבת מאנשי זיבוטינסקי ומאנשי הציונות של הרצל. לימים קיבל את האחריות על הביטחון הפנימי במחתרת. במותו כתב עליו עורך מעריב, שלום רוזנפלד: "גינטלמן אציל וספורטאי למופת, יהודי גאה ואמיץ רוח". לאיוש מעולם לא נראה כיהודי ולכן ניצל את הופעתו המיוחדת למשימות שונות; פעם הופיע בלבוש קפטן בצבא ההונגרי ופעם אחרת ככומר. בתחפושות כאלה פעל בשליחויות יהודיות עלומות ואף הצליח להציל את רעייתו הראשונה ואת אמה מידי הגסטפו. האשה, סטודנטית יהודייה, נתפסה על-ידי חיילי הצבא הגרמני וכעבור שעות אחדות שוחררה עם אמה בזכות התערבותו האקטיבית של מי שהיה בעתיד בעלה. דווקא מעשה הירוואי זה העמיד את גוטסמן במרכז תשומת-הלב והגרמנים עשו מאמצים לעצרו. בסוף המלחמה נתפס ברכבת האחרונה של יהודים, שנסעה מבדפשט לשווייץ.

נוסעי הרכבת הובלו למחנה הריכוז ברגן בלזן. ד"ר ישראל קסטנר, מראשי יהדות הונגריה, ניהל משא ומתן עם הנאצים, שכבשו את הונגריה ב-1944. תוך כדי משלוח יהודים למוות באושוויץ, הצליח ד"ר קסטנר, תמורת תשלום כסף רב, לארגן רכבת שתסיע יהודים עשירים ומיוחסים לחופש בשווייץ. מעשיו של קסטנר ורכבת זו, שנקראה לימים "רכבת קסטנר", עוררו אחרי המלחמה ביקורת רבה, בגלל עצם העובדה שנוהל משא ומתן עם הנאצים ובהם אדולף אייכמן. תשעה חודשים ישב גוטסמן במחנה זה, עד שהגיעו הכוחות האמריקאיים ושחררו אותו.

ב-1945 הגיע לאיוש כחוש ורזה הישר לסנטוריום בשווייץ. משקלו של האיש, שגובהו היה מטר תשעים ושניים ס"מ, הצטמק לארבעים ושישה ק"ג בלבד. יחד עם קבוצה של עשרה בית"ריסטים הגיע לאחר חודשים מספר לזינבה ונפגש עם ג'ורג' מנטלו - יהודי נפלא, שהיה באותם ימים קונסול פנמה בזינבה. מנטלו לקח את קבוצת היהודים הפליטים לכלבו המקומי, קנה להם בגדים ונעלים והעניק לכל אחד מהם דמי כיס. כאן, בזינבה, חידש גוטסמן במהירות את קשריו עם ראובן הכט, ידידו ממגרש הטניס, אף הוא זיבוטינסקאי ידוע ומוכר. יחד החלו מארגנים הפגנות למען הקמת מדינה יהודית. בנובמבר שנת 1945, עלה לארץ-ישראל, לאחר שנישא לאהובתו קיטי (קטרינה), אותה הציל מידי הנאצים.

בחוגים הרוויזיוניסטים בארץ-ישראל של אותם ימים היה גוטסמן מוכר וידוע. הוצע לו להצטרף לפעילות פוליטית, אך לאיוש גוטסמן החליט לחזור לעסקי הביטוח. הוא התחיל לעבוד בעסקי ביטוח שונים בחיפה, בתחילה כשכיר בתחנה לאריות אורז וסוכר בחיפה. בעליה של התחנה היה נציג של חברת הביטוח "בורדן" בארץ - חברת ביטוח ידועה באנגליה. תפקידו של לאיוש גוטסמן היה לפתח את עסקי הביטוח עם "בורדן". עד מהרה התקבל כחבר בחוגים רוויזיוניסטים בחיפה ובצפון וכן גם בתל-אביב. הוא רכש מכונית מרצדס גדולה, מהודרת ומרשימה מאוד ונסע הלוך ושוב על קו תל-אביב - חיפה. כאן, בתל-אביב, התיידד עם המשורר אורי צבי גרינברג.

בהיותו בעל ידע בביטוח, דובר שפות, איש מרשים בהופעתו ובדיבורו, החל לאיוש גוטסמן לחדש קשרים עסקיים ואישיים עם אישים ומוסדות ביטוח באירופה, במיוחד באנגליה. לא עברו ימים רבים והוא נסע ללונדון בכסף שלוהו מאחיו הרופא שגר בחיפה. הוא הצליח לקבל רשיון להקמת סוכנות של "לוידיס לונדון" כאן בישראל. הוא חזר לארץ ובשנת 1950 ייסד את סוכנות הביטוח "קדימה".

באותה שנה נולדת בתו היחידה, גבריאלה. היא נפטרה מסרטן בהיותה בת עשרים וחמש והותירה אחריה ילדה, עילית. זו בילתה בבית הסב זמן רב. לפני מספר שנים סיימה הנכדה עילית את שירותה בצה"ל.

ד"ר לאיוש גוטסמן וד"ר וילי בראנדט - קצלה גרמניה.

במקביל לעיסוקיו התמנה גוטסמן קונסול כבוד של אוסטריה בישראל. שנים רבות יצא ובה בארץ בחוגי הדיפלומטים הזרים והשתתף באירועים רבים ומגוונים. איש השיחה המבריק, שעשה תמיד רושם בל יימחה, החליט יום אחד "להניח את המפתחות" ולהחזיר את כהונתו לממשלת אוסטריה; יחסו של ברונו קרייסקי למדינת ישראל בפרט וליהודים בכלל הרגיז אותו והוא החליט להתפטר. לא עוד ייצג את אוסטריה של ברונו קרייסקי בישראל.

"קדימה" היתה סיפור הצלחה בשנות החמישים. גוטסמן האירופי, שחקן הטניס המהולל עד יומו האחרון ונגן הצילו לעת מצוא, הצליח לחדור לעסקי הביטוח והתמחה בעיקר בביטוחים תעשייתיים. משרדה הראשי של "קדימה" היה בחיפה. לאחר שנים מספר פתח משרד גם בתל-אביב. במקביל הוא פרסם מאמרים בעיתונות היומית ואף מימן מכיסו הוצאת חוברות פובליציסטיות בנושאים מדיניים הקרובים לליבו. נוסף על כך ייסד את איגוד אספני יצירות אמנות בישראל וכיהן כיושב-ראש הראשון שלו. באחד מביקוריו השנתיים בסוף שנות החמישים בלונדון שמע על האפשרות לרכוש חברת ביטוח בישראל. הוא פגש את שמעון הלר וזה הציע לו לרכוש חברת ביטוח קטנה, שהיתה פעילה בארץ מאז שנת 1933. גוטסמן חזר ארצה, גייס את ידידו ד"ר ראובן הכט, מייסד ממגורות "דגון" בחיפה ובעליהן ושניהם רכשו את החברה. העסקה סוכמה ביניהם בגרמנית - שניהם כמעט לא ידעו עברית.

חלומם רב-השנים של הרוויזיוניסטים הוותיקים - להיות בעלי חברת ביטוח בארץ-ישראל התגשם. הדבר הראשון שעשו הכט וגוטסמן היה שינוי שמה של החברה. מעתה נקראה "שמשון" - חברה לביטוח. "שמשון", כשם ספרו של מורס רובם - המנהיג הרוויזיוניסטי הידוע והנערץ זאב זיבוטינסקי.

ידידים על מגרש הטניס (משמאל לימין):
יצחק רבין, השגריר סם לואיס, ד"ר גוטסמן
ועמוס עין.

הרויזיוניזם הכלכלי החדש

ה

שתלטותו של לאיוש גוטסמן על חברת "שמשון" היתה לכאורה מהלך עסקי שגרתי של רכישת חברת ביטוח קטנה על-ידי איש עסקים דינמי ושאפתני. אולם במעשה הרכש היה גם לא מעט נופך אידיאולוגי-פוליטי. פעם ראשונה נפלה לידיה של קבוצת רויזיוניסטים ותיקים, שהגיעה לארץ-ישראל סמוך להקמת המדינה, חברת ביטוח ארצישראלית. חלומם הגדול של בעלי החברה היה לבנותה כמנוף עסקי-ציבורי וגם פוליטי גדול.

החוגים הרויזיוניסטים ניסו תמיד לעשות עסקים בארץ-ישראל. בדרך-כלל לא הצליחו בכך, בעיקר בגלל העדר הון ובעיות מימון. דוד שטרן, אחיו של אברהם שטרן (יאיר) מפקד הלח"י, מי שהיה חבר-כנסת, נשיא ארגון הקבלנים והבונים וכיום יושב-ראש חברת אוצר התיישבות היהודים (חברת-האם של בנק לאומי לישראל), מספר בערגה רבה על נסיונות חוזרים ונשנים של חוגי הימין להקים בארץ-ישראל, לפני הקמת המדינה ולאחר מכן, מוסדות כלכליים ופיננסיים כדוגמת אלה שהקימו ההסתדרות הכללית ותנועת העבודה. הרויזיוניסטים רצו כלים פיננסיים וכלכליים שיתמכו בפעילותם המדינית. הם הקימו בנק (בנק אוצר עממי), חברות בנייה (הידועה ביותר היתה חברת סלע, שנוהלה על-ידי חבר-הכנסת המנוח שבתאי שיכמן), חברות אשראי פיננסיות (קרן תל-חי), ניסו ידיהם במסחר, ביבוא וביצוא ואף בסחר בינלאומי.

ד"ר יצחק נבנצל
מבקר המדינה
לשעבר,
אחד מבעלי "שמשון"

למרבה הפלא - ככולך נכשלו. הון עצמי קטן מאוד, אי יכולת לקבל אשראי בנקאי למימון הפעילות - בעיקר בהעדר ערבויות מספיקות - ואולי גם קשיי ניהול, גרמו לכך, שרוב העסקים שהוקמו על-ידי חוגי הימין לא צלחו. הם הוקמו בכסף קטן, לא הצליחו להתרומם ונפלו בזה אחר זה. היו אלה עסקים של הסתדרות העובדים הלאומית (באמצעות חברה כלכלית שהקימה), או כאלה שהיו בבעלותם של אישים שפעלו בתנועה הזיבוטינסקאית. באופן מפתיע, היו במשך זמן רב הצלחותיהם של הרויזיוניסטים דווקא בתחום גיוס תרומות רבות יותר מאשר בתחום העסקים. אישים כמו חיים לנדאו, ד"ר יוחנן באדר, יוסף מלמדוביץ, אליעזר שוסטק, יוסף קרמרמן וכמובן מנחם בגין הקדישו לילות כימים לגיוס תרומות בארץ ובח"ל. מאמציהם הרבים בתחום זה הניבו פרות רבים.

היחס המיוחד של הרויזיוניסטים לעסקי ביטוח נובע, ללא כל ספק, מעברו המיוחד של זאב זיבוטינסקי בתחום זה. זיבוטינסקי, שהיה מנהל חברת הביטוח "יהודה" (שהיא כיום חברת-בת של חברת הביטוח "ציון") בארץ-ישראל, תמך ועודד רבים מחסידיו להיכנס לתחום הביטוח. אלה מצאו עצמם ברבות השנים מנהלים, אקטוארים וכלכלנים בשורה ארוכה של חברות ביטוח ארץ-ישראליות. "מגדל", כיום הבעלים של חברת "שמשון", היתה ידועה תמיד כחברת ביטוח, שבין כתליה מצאו את פרנסתם עובדים רבים יוצאי מרכז אירופה, שהיו תלמידיו ותניכיו של זאב זיבוטינסקי ועלו לארץ-ישראל לפני השואה ואחריה: שמואל פאול לוסטיג, איטה זיידמן ואחרים.

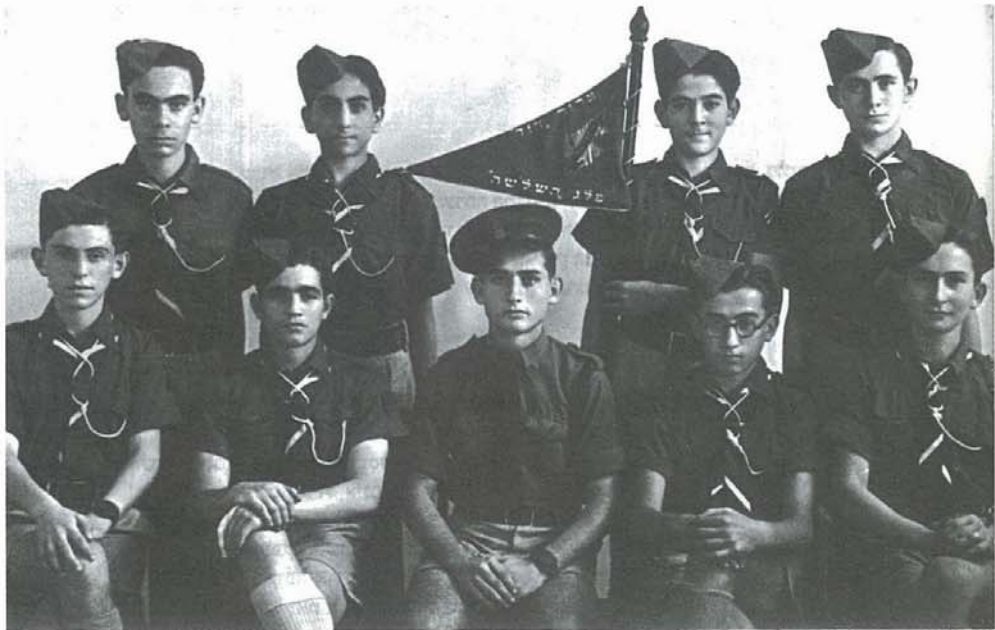
כניסתה של קבוצת גוטסמן לעסקי "שמשון" היתה הפעם השנייה בהיסטוריה של היישוב היהודי בארץ-ישראל, שקבוצה המזוהה כל-כך עם הימין, מחליטה להקים חברת ביטוח. בפעם הראשונה נעשה הדבר בשנת 1934, שנה לאחר הקמת חברת "שמשון", או כפי שנקראה אז "הללויד הארצישראלי" לביטוח.

המהנדס הארץ-ישראלי אפרים קוצנוק (קינן) בא לידי סיכום עם חברת הביטוח האירופית הגדולה "אסקורציוני ג'נרלי", שמרכז באיטליה, בדבר הקמת חברת ביטוח בארץ-ישראל. אלא שקוצנוק לא שיער בנפשו באילו קשיים ייתקל בבואו לגייס אז, בשנת 1934, הון עתק של 25,000 לא"י להקמת החברה. קוצנוק היה רוויזיוניסט פעיל וידוע. הוא לא רק ייצג את חוגי הימין, אלא אף היה מאנשי מאיר גרוסמן, פלג קטן בתוך התנועה הרוויזיוניסטית. פעילותו הפוליטית והאידיאולוגית הרוויזיוניסטית הרחיקה אותו מכלל אפשרות להגיע לעמדות השפעה כלכליות - אז בשנות השלושים - ולגייס משקיעים גדולים לחברתו החדשה. לבסוף החליטה "ג'נרלי" לנתק עצמה מקוצנוק. המשימה להקמת חברת הביטוח המשותפת - כיום קונצרן הביטוח מספר אחת בישראל - קבוצת חברת "מגדל", ש"שמשון" נמנית עמה - הועברה מידי של אפרים קוצנוק לקבוצת משקיעים ציונית אחרת. אמנם בארץ-ישראל פעלו עוד רוויזיוניסטים בענף הביטוח, במיוחד משפחת המבורגר הפעילה בתחום זה עד היום, אבל המשפחה המכובדת הזו מעולם לא הכניסה נופך אידיאולוגי רוויזיוניסטי לפעילותה הכלכלית.

בקבוצתו של גוטסמן, שרכשה את "שמשון", היו אישים ידועים מתחומים רבים ומגוונים: אלכסנדר גולדברג - נשיא הטכניון העברי בחיפה, ד"ר יצחק נבנצאל - מבקר המדינה, הנס פרוץ - הבעלים של מפעל אדרת לטקסטיל, ג'ורג' סטפנס - ברוקר מלונדון, ד"ר נפתלי וידרא - מנכ"ל צים. הרוח החיה ובעל המקצוע היה אמנם גוטסמן, אבל בעניינים המשפטיים, הקשורים לרכישת החברה מקבוצת קריגר-הלר, עסק ד"ר אברהם וינשל - עורך-דין ומשפטן חיפאי מפורסם, פעיל רוויזיוניסט ידוע. משרדו עסק בצד המשפטי של עסקיהם הציבוריים והפרטיים של רבים מחוגי הימין, במיוחד בצפון הארץ. וינשל זכור עד היום כעסקן רוויזיוניסט מהשורה הראשונה.

רכישת "שמשון" היתה, איפוא, הזדמנות נוספת לחוגים רוויזיוניסטים בעלי מעמד כלכלי להקים בישראל, בראשית שנות השישים, חברת ביטוח דינמית וחדשה, שתשרת לא רק את מאווייהם הכלכליים, אלא גם את תפישתם המדינית והחברתית.

האיש שעמד מאחורי הרכישה, שתמך במהלך וקיווה שהוא יהיה מנוף לעסקים רבים נוספים ולהשפעה פוליטית וכלכלית מרחיקת לכת, היה המייסד והבעלים של ממגורות "דגון" בחיפה - ד"ר ראובן הכט. בכספו ובכספי "דגון" נרכש חלק גדול מהמניות של "שמשון" ומעורבותו בה מאחורי הקלעים היתה רבה.

קבוצת
חניכי
בית ד
בארץ ישראל